

Mario Berdic:

Születésnap tárlat a lendvai Vár Galériában

Ludvik Pandur újabb képei

Mario Berdic művészettörténész megnyitóját mondja, mellette a festőművész, Ludvik Pandur és Gerics Ferenc, a Vár Galéria igazgatója

A Mariborban élő festőművész és professzor 60. születésnap tárlatának megszervezésében egyaránt szerepet vállalt a lendvai Galéria Múzeum és a maribori képzőművészek egyesülete (DLUM); ezeket az újabb kori szlovén képzőművészeti színtér két fontos alkotójának személyisége és munkássága köti össze. A Lendván született Pandur Lajcsi (apa) és a Slovenj Gradecben született Ludvik Pandur (fiú), mindketten a Zágrábi Képzőművészeti Akadémia diplomásai, a maribori képzőművészek egyesületének aktív tagjai, amely korábban a koroškói és stájer képzőművészekén kívül a prlekijai és muravidéki alkotókat is felölelte; mindketten a Maribori Pedagógiai Fakultás (korábban Pedagógiai Akadémia) Képzőművészeti Tanszékének rendes tanárai és mélyen kötődtek a hazai, lendvai környezethez és egyben magyar gyökereikhez; mindkettő saját hallgatói nemzedékének felbecsülhetetlen képzőművészeti ismereteket adott át, jellegzetes alkotásaikkal pedig a kortárs szlovén képzőművészetben is letették névjegyüket. Ludvik Pandur a jeles jubileum során először a Lendvai Galéria Múzeumban mutatkozott be az újabb időkben született, tizenöt éves alkotói korszakát reprezentáló alkotásaival ez év tavaszán, a maribori DLUM Galériában pedig augusztusban mutatta be leg-

újabb képeit a *Rózsák ideje* ciklusból és frissen keletkezett más alkotásait. Mindkét kiállítási térben olyan alkotásokat vonultatott fel, amelyeket a művész még egyáltalán nem mutatott be, vagy pedig csak kizárólag idegen közönség láthatta őket Spanyolországban és Olaszországban.

Ludvik Pandur kozmopolitizmusa változatos, táj- és figurális motívumokkal áthatott műegyüttesben nyilvánul meg közvetlenül, amelyben a különböző kultúrák jellegzetességeit kapcsolja össze a sajátos, egymást összefűző képzőművészeti vallomásokban; ezek különböző irodalmi vagy zenei alapokból erednek, vagy akár közvetlenül a természetes vagy urbánus környezetből. Európai utazásai során a művész sikeresen beleéli magát az egyes vidékek lelkületének szerepébe, amikor is nem csak a megfestett ábrázolásokkal, hanem nyelvük segítségével is közelebb jut az emberekhez, hiszen a szlovén és magyar nyelven kívül horvátul, németül, angolul, olaszul és spanyolul is beszél. Ennek a viszonyoknak a következményeként az alkotót abban az országban, amelyben él és kiállít, újra és újra „örökbe fogadja” úgy a közönség, mint a kritikusok és a szakma, hiszen szóban, valamint vizuálisan kifejezi tiszteletét a helyi kultúra, történelem, irodalom, zene- és képzőművészet iránt. A *másság* számára nem ellentéteket

jelent, hanem az egész részét, így opusában érezhetjük a jellegzetes északi élesség összeolvadását a délies lágyággal, a rurálisít az urbánus ambientével, a férfi princípiumot a nővel, az epikát a lírával, a mitológiát a valósággal. Szlovénia, Magyarország, Dalmácia, Svájc, Olaszország, Spanyolország, Németország, az Egyesült Államok azok az országok, ahol Ludvik Pandur nem csupán kiállított, hanem alkotott is, társalgott, ismerkedett és benyomásokat, élményeket gyűjtött, elfogadta a másságot és folyton fizikai képességeinek határára sodorta önmagát. Ez utóbbi Pandur alkotói egyéniségének lényeges tulajdonsága: a legkeményebben robotolni a kimerültségig, kihasználni minden ihletet, kitartani az utolsóig, még az egyébként rendkívül érzékeny egésze rovására is, akár a műtermekben, akár en-plair-air, mint például a művésztelepeken.

Alkotókészségét szimbolikusan alkimista vagy metamorf festészetnek is nevezhetjük, hiszen kihasználja a festői felületet és a színes „prima matériát” többjelentésű alaki, színes, kompozíciós, motivikus, ikonografikus, szimbolikus és tematikus transzmutációk kivitelezésére, amelyek egyben reverzibilisek és evolutívek. Az átalakulások a képzőművészeti kifejezésben is megnyilvánulnak, amely engedélyezi az antik, reneszánsz, manierista, barokk, impresszionista, expresszionista, asszociatív-absztrakt és absztrakt-expresszionista formai és tartalmi tényezők szabad „áthajlását”. A vonal, szín, jel és a képzőművészeti objektum egésze jelentik az egyenértékű szemantikus eszközöket, amelyek többretegű kriptográfiai üzenetét csak analitikus megfigyeléssel érthetjük meg; ez viszont mindig kissé eltérő következtetéseket eredményez, a művész alkotásainak metamorf jellegével összhangban.

Pandur újabb alkotásainak ikonográfiai és tematikai kiindulópontja alapjául tekinthetjük az Apollóról és Daphnéról szóló antik mítoszt, ahol megtörténik az ember fává változása, tehát a varázslat, amelyet a művész mindig újra és újra megformál különböző változatokban. Az említett történetből Ovidius, római költő *Metamorfózis* című verseskötetében meglévő antik történetei nyomán sajátos képzőművészeti interpretációinak terjedelmes mitológiai ciklusa alakult ki (például Danae, Apolló és Daphné, Piramus és Tisbe, Nárcisz és Echo, Jupiter és Io, Phaeton bukása). Mondhatnánk, hogy J. V. Valvasor után (grafikai ciklus) a szlovén kulturális életben egy alkotó sem szentelt annyi figyelmet Ovidius *Metamorfózisának*, mint ő. Az ember és fa közti analógia csodálatos megnyilvánulása észlelhető a görög oszlopban (pl. Erechteion), amelyet Pandur egykor a New York-i veduták ciklusának skyscraper-ré való metamorfózisa kontextusában alkalmaz (hasnolón Loos vázlatához, melyet a Chicago Tribune részére készített dór stílusú oszlop formájában). Itt meg kell említeni Pandur másik kedvenc mitológiai tematikáját is, amely a kelta mesevilágból ered a Szent Grálról és Parsifal lovagról szóló mítoszra tett hangsúllyal, ami a művész zenei oldalról is ihleti, Wagner operaciklusa formájában. Érdekes, hogy éppen a zene és a tánc a legkedvesebb mé-

diumai az irodalmon és persze a természetén kívül, amelyből ihletet merít képzőművészeti alkotásaihoz. Ilyen példa a *Svájci ciklus*, amely Nietzsche *Im-ígyen szóla Zarathustra* c. filozófiai művének szellemi atmoszféráját közvetíti, ahol megtalálhatjuk Richard Strauss azonos című szimfonikus alkotásának drámai-meditatív kicsengését, az Alpesi szimfóniájával együtt.

Lendván főleg azokat a műveit állította ki, amelyek egyrészt Szlovéniára vonatkoznak, másrészt pedig Spanyolországra, a művész legkedvesebb szellemi menedékhelyére, hazáján kívül. Mindkét esetben annyira meghittették Pandurt az etnográfiai és geográfiai jellegzetességek, hogy felhagyott a korábban említett ikonográfiával és új kihívásoknak szentelte magát. A spanyol (ibériai) ciklus, vagy inkább fázis, Pandur vonattal való utazása során kezdődött Madrid és Toledo között, a táj látványával, Aranjuez környékén, amely zenei ihletet adott Joaquin Rodrigonak is a híres *Concierto de Aranjuez*-hez. Pandur az említett ciklust Antonio Machado spanyol irodalmárnak szentelte és *Campos de Castilla* című művének. A későbbiekben, amikor a művész 2001 tavaszán újabb spanyol utazásokat tett, a ciklust kibővítette még az egyazon címet viselő *Kasztíliai mezőkkel*, a *Diszkréció tezejével* és a *Clamos Clavados*-szal. Ebbe a sorozatba tartoznak az ú. n. „szürke képek” is, amelyek kolorista módon jellemzik a *Lebegés struktúráit*. Még a *Mezők* előtt Pandur megalkotta a *Kertek* ciklust (1999/2001), sokszor a jellegzetes hármast figurákkal – fákkal („sacra conversazione”), ahova a mitológiai *Jesenik (El Otonero)* figurális kompozíciója is besorolható két változatban, melyen a sötétzöld emberi szilletteken vörös, sárga és fehér nyomok „törnek” az ég felé.

Az újabb kori, talán legintimebb képzőművészeti ciklusát a művész az eredeti andalúziai táncnak, a flamencónak és egyben leányának szentelte, amikor is újból bebizonyította a zene és tánc iránti lelkesedését, amelyek majdhogynem *szinesztétikusan* zengenek Pandur festői felületeinek színkompozícióival összhangban. A flamenco ciklus a *Lebegés struktúrája* ciklusba tartozik (2004/05), újból bevezetve az önálló, jellegzetes női alakot dinamikus excentrikus kompozícióban, függőleges vagy vízszintes hangsúllyal, amely viszont lassan elveszíti horgonyzóhelyét, és a többi objektummal és struktúrával együtt a levitáció benyomását kelti. A „bailadora” magányosnak tűnik legintimebb érzelmei és szenvedélyei vallomásában, a térben való mozgás által a zapateadot (az ütem sarokkal való kiverése) járva. Még ha sejtjük is a gitár, ének és taps hangját, nem egy társas flamenco fiestáról van szó, hanem személyes katarziszról.

A haza a művész kedvenc meseországa, művészi és filozófiai gondolkodásának kiinduló- és célpontja, ahol a mediterrán találkozik az alpesi és pannon világgal, mint egyfajta inspiratív alkimista retorta, amelyben a bölcsesség köve van megszületőben, a *Lapis philosophicum*, mindig új képzőművészeti alkotás formájában. A *Parkok* ciklus (1992/98) a maribori lírai hangulatú parkvilág (Mestni

park, Rožni grič, Trije ribniki, Piramida) és a titokzatos Pohorje hommage-aként született meg, ahol az erdei állatvilágon kívül rejtett mitológiai lényekkel is találkozhatunk. A Parkokat a *Praznik (Ünnepek)* ciklus követi (2006/07) a *Struktúrák lebegése* keretén belül, ahol Ludvik Pandur opusában először jelenik meg a fehér hattyú, a rút kiskacsa átváltozására utalva, a lélek megtisztulásának különböző antik misztériumokban való asszociációival telítve, de egyben alkimista finomodásként is. A *Rózsák ideje* (2005/07) ciklusának ihlete, amely a DLUM Galériában is látható, a művész műtermének közvetlen közeléből ered, pontosabban Mariborban a Maister utcában lévő házak előtti ültetvényekből. Pandur itt precedenst teremtett, az elközpontiasított, hálós kompozíciónak és a fázisnak a *Struktúrák lebegése* címet adta (az Ünnepekkel együtt). A rövid, határozott vonások az uralkodó nem kromatikus, szürkés kolorittal, fehérségekkel kombinálva, a ritka kromatikus, piros és más kör alakú hangsúllyal (virágokkal) vannak kontrasztban. A szemlélőben ténylegesen a színes struktúrák és formák lebegését keltik, aminél szokatlan, magányos és rejtett, függőleges irányú, cikcakkos vonalat vehet észre, amelyek a korábbi „szürke képekből” erednek, mintha a szerző ebben a „labirintusban” mégiscsak a térbeli orientáltságra szeretne rámutatni. A *Struktúrák lebegése* ciklusba tartoznak a most keletkezett, jellegzetes függőleges formátumú képek, amelyeket Pandur először állított ki a DLUM Galériában, és kimondottan relatív, széles, elvágott vonásokkal formált meg, amelyekkel a

geometrizált struktúrák kompozíciós hálózatát építi szélsőségesen redukált, majdhogynem grisaille kolorittal. A képzőművészeti egész a látens kerti ültetvényekből eredő részletek benyomását keltik madártávlatból, aminél meg kell említeni, hogy a kromatikus hiánya közvetlen hatással van a jellegzetes hangeffektus hiányára.

Pandur koloritja általában kimondottan ellentétes, zengő és egyes ecsetvonásaiban hipnotikusan szuggesztív, olykor agresszív, az örvényesen gesztuális rétegekkel pedig bizonyos kombinációkban pszichedélíkus asszociációkat kelthet. A művész mediterrán-északi palettájának elidegeníthetetlen részei a színes árnyalatokkal egyenrangú, nem kromatikus szürke tónusok, feketével és fehérrel szegélyezve. A gazdagon pasztózus, fekete, sötétkék, bordópiros és sötétzöld árnyalatok jellegzetes voluminózus benyomást keltenek transzcendens szimbolikájukkal. A vörös, bíbor, lila, narancssárga és rózsaszín, általában csak hangsúlyok vagy egyes alakok gyengéd és nőies szeszibilitásúak, miközben a fehér a fény villanásainak vagy káprázatainak nyugtalanságát kölcsönzi. Az egész ábrázolás jellegzetes szinesztézián alapszik, mintha csak a hangos színek dallamát figyelniük meg.

Ludvik Pandur alkotókedve a hatvanadik év időszakában is töretlen, kimeríthetetlen potenciállal bír, új kutatásokat sejtet úgy a kifejezőmód, mint az ikonográfia, szimbolika és tematika terén.

(Elhangzott május 11-én a Vár Galéria kiállítótermében.)

Enteriőr a kiállításon